

МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра міжнародного права та порівняльного правознавства

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Ректор МГУ

к.ю.н., доцент Громовенко К.В.

«20» 08 2020 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ВДЗП 2. ПРАВОВІ СИСТЕМИ СУЧАСНОСТІ

Галузь 29 «Міжнародні відносини»
(шифр і назва напряму підготовки)

Спеціальність(напряму підготовки) 293 «Міжнародне право»
(шифр і назва спеціальності)

Назва освітньої програми Міжнародне право

Факультет Інститут права, економіки та міжнародних відносин
(назва факультету)

Ступінь вищої освіти(освітньо-кваліфікаційний рівень) початковий рівень (короткий цикл)

ОДЕСА
2020 рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Правові системи сучасності» розроблена відповідно до освітньої програми підготовки молодшого бакалавра за спеціальністю 293 – Міжнародне право

Розробник: доцент кафедри МІПІІ,
к.ю.н., доцент

В.Л. Качурінер

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства

Протокол № 1 від 07 серпня 2020 р.

В.о. завідувача кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства

доц. Цуркану С.І.

07 серпня 2020 р.

Гарант освітньої програми

С.С. Андрейченко

«10» 08 2020 року

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни	
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів - 6	Рік навчання	
Змістових модулів – 2	1-й	1-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання (назва)	Семестр	
Загальна кількість годин - 180	2-й	2-й
	Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи студента – 2	36 год.	10 год.
	Практичні, семінарські	
	24 год.	8 год.
	Лабораторні	
	-	-
	Самостійна робота	
	120 год.	162 год.
	Індивідуальні завдання:	
	-	-
	Вид контролю:	
залік	залік	

Зміст дисципліни стосується походження й розвитку форм існування, особливостей функціонування таких правових сімей як романо-германська (континентальна), англоамериканська (англо-саксонська), релігійна (мусульманська, індуська, іудейська, канонічна), традиційна, соціалістична та змішаного типу.

Ця дисципліна окреслює свого роду правову карту сучасного світу. Курс націлений на формування у студентів техніки критичного мислення, правової ерудиції, здатності орієнтуватися в сучасній політико-правовій реальності. Розкриваються критерії класифікації та головні риси основних правових систем сучасності, особливості джерел права різних країн, принципи правового аналізу іноземного законодавства.

Завершуючи навчання, студенти зможуть застосовувати на практиці історико-правовий та порівняльно-правовий методи вивчення іноземного права, самостійно працювати з нормативно-правовими актами зарубіжних країн. Особлива увага при викладанні курсу приділена романо-германській (на прикладі Франції та Німеччини) та англо-саксонській (на прикладі Англії та США) правовим традиціям.

Головним завданням освоєння курсу є здобуття студентами усвідомлення соціальної значимості своєї майбутньої професії, оволодіння достатнім рівнем професійної правосвідомості, умінь та навиків для дослідження правових явищ і процесів, вести фахову дискусію при вирішенні спірних питань.

Мова навчання – українська.

Статус навчальної дисципліни – вибіркова навчальна дисципліна.

Метою вивчення ПСС – є сприяння у становленні сучасного кваліфікованого фахівця юриста-міжнародника, надаючи знання з сучасної правової компаративістики, правових систем сучасності, їх типології, механізмів їх міжнародної взаємодії. На основі вивчення основних положень навчальної дисципліни досягти кращого розуміння студентами сучасних тенденцій розвитку національних правових систем та їх об'єднань, окремих правових явищ та процесів, і, таким чином, забезпечувати підвищення рівня політичної та правової культури

майбутніх юристів; розвивати вміння творчо застосовувати теоретичні знання у практичній роботі; формувати переконання та ціннісні орієнтації студентів відповідно до ідеалів гуманізму, демократії, соціальної справедливості, поваги до особистості; виховувати активну громадянську позицію, сприяти усвідомленню ролі та значення правоохоронної діяльності; розвивати в майбутніх правознавців високі професійні й особистісні якості.

Основними *завданнями* вивчення дисципліни ПСС є сприяння у формуванні теоретичного правового мислення студентів, пізнання та вивчення ними правових явищ різних суспільств і держав, отримання наукових знань про якісні характеристики зарубіжного права і їх творче використання у вітчизняній юридичній практиці, віднаходження витоків правових явищ у правовій культурі різних народів, чітка орієнтація у розробці способів гармонізації та зближення сучасних правових систем, вироблення елементарних умінь і навичок експрес-аналізу національних правових систем окремих країн.

2. ВИМОГИ ДО РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ ТА КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ, ЯКІ ПЛАНУЄТЬСЯ СФОРМУВАТИ

У процесі реалізації програми дисципліни ПСС формуються наступні компетентності із передбачених освітньою програмою:

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів відповідної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності

ЗК 1. Здатність до розуміння причинно-наслідкових зв'язків й уміння їх використовувати у професійній діяльності.

ЗК 2. Здатність до аналітичних та управлінських здібностей.

ЗК 4. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 5. Здатність пропонувати та обґрунтовувати власну позицію.

ЗК 6. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел за допомогою використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК 9. Здатність до критичного аналізу та оцінки сучасних досягнень у сфері права.

ЗК 11. Здатність репрезентувати результати власної наукової та професійної діяльності та аргументовано їх обстоювати

Спеціальні (фахові) компетентності

ФК 1. Знання історичних та політичних процесів розвитку держави, права, окремих правових систем, системи міжнародних відносин.

ФК 5. Уміння самостійно здійснювати наукові дослідження актуальних проблем у сфері міжнародного права, порівняльного правознавства, національного права, визначати нерозроблені або недостатньо розроблені наукові проблеми, готувати та здійснювати публічну апробацію результатів досліджень.

ФК 9. Знання у сфері порівняльного правознавства; розуміння ролі порівняльного цивільного права, порівняльного кримінального права, порівняльного конституційного права, порівняльного судового права для сучасного правозастосування у відповідній сфері.

Навчальна дисципліна Правові системи сучасності забезпечує досягнення програмних результатів навчання (РН), передбачених освітньою програмою:

РН 1. Демонструвати знання у сфері теоретико-історичних, галузевих, міжгалузевих та прикладних юридичних наук.

РН 2. Демонструвати знання норм матеріального та процесуального вітчизняного та зарубіжного права (конституційного, цивільного, кримінального, адміністративного).

РН 8. Демонструвати знання щодо захисту прав та законних інтересів фізичних осіб у міжнародній, іноземних та вітчизняній національних юрисдикціях.

РН 9. Аналізувати джерела міжнародного публічного права, джерела права у правових системах сучасного світу, джерела міжнародного приватного права.

РН 12. Демонструвати здатність до подальшого навчання.

РН 22. Брати участь у фахових дискусіях з міжнародно-правової проблематики.

Заплановані результати навчання за навчальною дисципліною

Знання:

- зміст наукової категорії правової системи;
- основні сучасні правові системи;
- форми та механізми міжнародної взаємодії, взаємопроникнення та взаємовпливу сучасних правових систем;
- особливості формування національної правової доктрини;
- місце української правової системи в глобальних процесах права.

Розуміння:

- орієнтуватися в глобальних проблемах правового розвитку сучасного світу, інтеграції України у Європейський правовий простір;
- науково тлумачити особливості формування та розвитку правових систем окремих країн, шляхів розбудови правової системи України;
- працювати з джерелами права, що належать до різних правових систем, орієнтуватися в особливостях правил юридичної техніки;
- виокремлювати, аналізувати філософські та теоретичні засади правової системи певної країни, адаптувати їх стосовно конкретних особливостей вітчизняної правової системи.

Застосування знань (вміння):

- використовувати понятійно-категоріальний апарат юридичної науки для вирішення правових проблем;
- застосувати теоретичні знання про правові системи для кваліфікованого виконання професійних обов'язків.

Аналіз:

упорядковувати набуті знання у вигляді реферату, доповіді або есе.

Оцінювання:

аргументовано обирати предметні області майбутніх досліджень.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1. Статус, генезис і характерні риси правових систем сучасності

Тема 1. Правова система: поняття і структура

Поняття «система права» і «правова система». Структура правової системи та її елементи. Поняття джерела права. Класифікація джерел права за різними критеріями. Матеріальні, соціальні та інші джерела права. Поняття та зміст форми права. Класифікація форм права. Загальне та особливе у форм та джерел права. Ототожнення «форми права» і «джерела права» на формально-юридичному рівні.

Тема 2. Класифікація правових систем сучасності

Необхідність і важливість класифікації національних правових систем. Критерії класифікації правових систем. Правова сім'я. Види правових сімей. Основні та «периферійні» правові системи. Відносний характер класифікації національних правових систем. Зближення та уніфікація національних правових систем. Юридичні засоби уніфікації різних правових систем.

Тема 3. Романо-германська правова сім'я

Основні етапи становлення і розвитку романо-германського права. Перший етап (XII-XIII ст.ст.) становлення романо-германського права як етап "університетського" права і доктринальна концепція права. Рецепція давноримського права. Другий етап становлення та розвитку права і розподіл світського та релігійного життя (XIII-XVIII ст.ст.). Становлення права як автономного суспільного інституту і нормативної системи. Третій етап розвитку права і посилення ролі законодавства (з XVIII ст. і дотепер). Кодифікація законодавства як завершення формування романо-германського права.

Відмітні риси та особливості романо-германського права. Органічний зв'язок романо-германського права з давноримським. Романо-германське право як продукт культури, а не державної влади і політики. Особливості структури романо-германського права, його висока доктринальність і концептуальність.

Джерела романо-германського права: поняття, види, основні риси. Класифікація джерел права на первинні і вторинні. Первинні джерела романо-германського права: Конституція, закон, підзаконні нормативні акти, міжнародні угоди, загальні принципи права. Правові звичаї і їх роль та місце в системі джерел права. Вторинні джерела романо-германського права: правові прецеденти, правова доктрина. Співвідношення між первинними та вторинними джерелами права.

Статус і роль правової науки та юридичної практики в правових системах романо-германської правової сім'ї. Основні тенденції розвитку системи романо-германського права в наш час.

Тема 4. Англо-саксонська правова сім'я. Система загального права

Витоки і розвиток загального права. Основні періоди розвитку загального права: I період (до 1066 р.) - період звичаєвого права і виникнення загального права; II період (1066-1485 рр.) - етап утвердження загального права; III період (1485-1832 рр.) - час розквіту загального права і розповсюдження його за межі Англії; IV період (з 1832 р. і дотепер), коли відбуваються значні трансформації правової та державної систем Англії.

Природа і особливості загального права. Загальне право як "суддівське право". Казуальний характер загального права, домінування правового прецеденту. Своєрідність зв'язку із давноримським правом. Особливості структури загального права, роль процесуального права і юридичної процедури. Незалежність судової влади, своєрідність судової системи і юридичного процесу.

Основні джерела англо-саксонського права. Судовий прецедент як основне джерело права його природа, "ієрархія" судових прецедентів.

Закони в системі англо-саксонського права. Поняття закону (статуту) і його місце в системі нормативно-правових актів. Своєрідність кодифікації в країнах загального права.

Інші джерела англо-саксонського права: звичаї і правові звичаї, правова доктрина, розум. Розум як суть загального права; розум і принцип верховенства (панування, правління) права.

Тема 5. Сім'я мусульманського права

Зародження мусульманського права. Особливості структури мусульманського права. Джерела мусульманського права. Мусульмансько-правова доктрина як джерело мусульманського права. Мусульманське право і практика. Мусульманське право і закон. Мусульманські суди.

Роль Корану і Суні в мусульманському праві. Іджма та Кияс як джерела мусульманського права.

Сучасні тенденції розвитку мусульманського права.

Тема 6. Типологічні особливості правової системи України

Основні риси постсоціалістичних правових систем. Перехідний характер правової системи сучасної України. Особливості нормативно-правових актів.

Модуль 2. Джерела правових сімей сучасності

Тема 7. Правові системи, наближені до романо-германської (континентальної) правової сім'ї

Особливості скандинавського права, що наближають його до романо-германської правової сім'ї. Система джерел скандинавського права. Датський та шведський напрямки у розвитку скандинавського права. Латиноамериканські правові системи. Джерела права в латиноамериканських правових системах. Дуалізм латиноамериканського права. Відмінності латиноамериканських правових систем від романо-германської правової сім'ї. Особливості японської правової системи, її дуалізм. Поєднання традиційних норм та принципів романо-германського права. Кодифікація японського права XIX-XX століть. Правові системи соціалістичних країн. Основні джерела соціалістичного права, їх подібність до джерел романо-германського права. Закон в системі джерел соціалістичного права. Взаємозв'язок законів з іншими нормативно-правовими актами.

Тема 8. Релігійні правові системи

Багатофункціональний характер релігійних правових систем. Іудейське право. Риса, що відрізняють його від інших релігійних правових систем. Принципи іудейського права: поняття та види. Джерела іудейського права. Особливості взаємодії іудейського релігійного права із сучасним світським правом Ізраїлю. Загальна характеристика індуського права. Джерела індуського права. Специфіка взаємодії релігійного індуського права із сучасним світським правом Індії. Кодифікація індійського права під впливом англійського права. Рецепція англійського права. Канонічне право, його джерела. Вплив канонічного права на становлення романо-германського та загального права.

Тема 9. Традиційні правові системи

Правова система Китаю, її особливості. Основні засади китайського права: конфуціанство, легізм. Кодифікація китайського права. Сучасне право Китаю. Правові системи країн Африки: загальні особливості. Основні джерела права. Вплив європейського права на правові системи країн Африки.

Тема 10. Значення правового звичаю в основних правових системах

Звичай як джерело права. Місце правового звичаю серед інших джерел романо-германського права. Шляхи легітимації звичаю державою. Звичай на додаток до закону, замість закону, всупереч закону. Роль звичаю у сучасному англосаксонському праві. Ознаки

правового звичаю (за В.Блекстоуном). Види правових звичаїв. Звичай у сучасному мусульманському праві. Регулятивна роль традицій.

Тема 11. Роль судової практики в романо-германському, англосаксонському та мусульманському праві

Судова практика в романо-германській правовій сім'ї. Особливості правотворчої діяльності судів. Прецедент як джерело права в англосаксонській правовій сім'ї. Вирішальна роль прецеденту у створенні та функціонуванні права в Англії. Переваги та недоліки прецеденту. Види судових прецедентів: обов'язкові та необов'язкові. Структура судового прецеденту. Принцип обов'язкового дотримання прецедентів. Інститут перегляду (скасування) прецеденту. Вплив діяльності суддів на процес становлення і розвитку мусульманського права.

Тема 12. Закон як джерело права в основних правових системах

Роль закону в романо-германській правовій сім'ї. Нормативно-правові акти та критерії їх класифікації. Роль конституції та конституційних законів у формуванні романо-германського права. Система законодавства. Кодифікація. Закон як джерело права в англосаксонській сім'ї. Домінуюча роль конституційних законів. Види статутів парламенту. Делеговане законодавство. Переваги та недоліки делегованого законодавства. Кодифікація і зростання ролі законодавства в мусульманському праві.

Тема 13. Правова доктрина в романо-германському, англосаксонському та мусульманському праві

Поняття правової доктрини. Її місце в системі джерел романо-германського права. Роль глосаторів та коментаторів в рецепції римського права. Вплив доктрини на законотворчість та правозастосування. Значення доктрини в англосаксонській правовій сім'ї. Роль праць визначних вчених-правознавців у розвитку загального права. Види правових доктрин в англосаксонському праві. Роль правової доктрини в мусульманському праві.

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	сем	інд	с.р.		л	п	сем	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1. Статус, генезис і характерні риси правових систем сучасності												
Тема 1. Правова система: поняття і структура	12	2	-	2	-	8	15	2	-	-	-	12
Тема 2. Класифікація правових систем сучасності	14	2	-	2	-	10	15	-	-	-	-	14
Тема 3. Романо-германська правова сім'я	16	4	-	2	-	10	14	1	-	1	-	12
Тема 4. Англо-саксонська правова сім'я. Система загального права	16	4	-	2	-	10	14	1	-	1	-	12
Тема 5. Сім'я мусульманського права	14	2	-	2	-	10	12	-	-	-	-	12
Тема 6. Типологічні особливості правової системи України	14	2	-	2	-	10	14	-	-	-	-	14
Разом за змістовним модулем 1	86	16	-	12	-	58	82	4	-	2	-	76
Модуль 2. Джерела правових сімей сучасності												
Тема 7. Правові системи, наближені до романо-германської (континентальної) правової сім'ї	14	2	-	2	-	10	14	-	-	-	-	14
Тема 8. Релігійні правові системи	13	2	-	1	-	10	14	1	-	1	-	12
Тема 9. Традиційні правові системи	13	2	-	1	-	10	14	1	-	1	-	12
Тема 10. Значення правового звичаю в основних правових системах	12	2	-	2	-	8	14	1	-	1	-	12
Тема 11. Роль судової практики в романо-германському, англосаксонському та мусульманському праві	14	4	-	2	-	8	14	1	-	1	-	12

Тема 12. Закон як джерело права в основних правових системах	14	4	-	2	-	8	14	1	-	1	-	12
Тема 13. Правова доктрина в романо-германському, англосаксонському та мусульманському праві	14	4	-	2	-	8	14	1	-	1	-	12
Разом за змістовним модулем 2	94	20	-	12	-	62	98	6	-	6	-	86
Усього годин	180	36	-	24	-	120	180	10	-	8	-	162
Форма підсумкового контролю – залік												

5. ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин денне/заочне
Модуль 1. Статус, генезис і характерні риси правових систем сучасності		
1	<p>Тема 1. Правова система: поняття і структура</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Дайте визначення поняття "правова система". 2. Визначте основні риси правової системи. 3. Які ви знаєте основні елементи структури правової системи? 4. У чому полягає суть поняття джерела права, взаємозалежність з поняттям форми права? 5. Які функції правової системи вам відомі? Охарактеризуйте їх. 	2 / -
2	<p>Тема 2. Класифікація правових систем сучасності</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Дайте визначення поняття «Правова система» у різних науках; охарактеризуйте її вплив на соціальні відносини. 2. Класифікуйте правові системи сучасності. 3. Право, як елемент правових систем сучасності. 4. Правосвідомість, як елемент правових систем. 5. Юридична практика, як елемент правових систем. 6. Юридична діяльність як елемент правових систем. 	2 / -
3	<p>Тема 3. Романо-германська правова сім'я</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Передумови виникнення та етапи розвитку романо-германської правової сім'ї. 2. Основні властивості романо-германської правової сім'ї та її джерела. 3. Романська та германські групи правових систем . 4. Загальна характеристика рецепції римського права. 5. Приватне та публічне право в романо-германській правовій сім'ї. 	2 / 1
4	<p>Тема 4. Англо-саксонська правова сім'я. Система загального права</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Історія виникнення та розвитку англо-американської правової сім'ї. 2. Загальна характеристика англо-американської правової сім'ї. 3. Місце та роль юридичної професії у правовій системі загального права. 4. Що є основною формою права в країнах англо-американської правової сім'ї? 5. У чому відмінність між прецедентом загального права та інтерпретаційним прецедентом? 6. Охарактеризуйте взаємозв'язок матеріального та процесуального права в англо-американській правовій сім'ї. 7. Який вид систематизації нормативно-правових актів є найбільш популярним і поширеним у правових системах англо-американського типу? 	2 / 1
5	<p>Тема 5. Сім'я мусульманського права</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття релігійно-традиційного типу правової системи. 2. Поняття мусульманського права. 3. Виникнення і розвиток мусульманського права. 4. Джерела мусульманського права. 5. Система мусульманського права та її структура. 6. Норма мусульманського права. 7. Мусульманське право в сучасних правових системах: загальна характеристика. 8. Мусульмансько-правова доктрина. 9. Принципи права. 10. Правовий звичай. 11. Особливості судової системи. 	2 / -
6	<p>Тема 6. Типологічні особливості правової системи України</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Основні риси постсоціалістичних правових систем. 2. Перехідний характер правової системи сучасної України. 3. Особливості нормативно-правових актів. 	2 / -

Модуль 2. Джерела правових сімей сучасності

7	<p>Тема 7. Правові системи, наближені до романо-германської (континентальної) правової сім'ї</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Формування латиноамериканського права. 2. Особливості і сучасні тенденції латиноамериканського права. 3. Джерела латиноамериканського права. 4. Формування скандинавського права. 5. Правова співпраця скандинавських держав. 6. Джерела права Скандинавських країн. 7. Кодифікація японського права XIX-XX століть. 8. Правові системи соціалістичних країн. 	2 / -
8	<p>Тема 8. Релігійні правові системи</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. У чому проявляється багатофункціональний характер релігійних правових систем? 2. Які риси відрізняють іудейське право від інших релігійних правових систем? 3. Кодифікація індійського права під впливом англійського права. 4. Вплив канонічного права на становлення романо-германського та загального права. 	1 / 1
9	<p>Тема 9. Традиційні правові системи</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Особливості традиційних правових систем, їх групи. 2. Китайське право: періодизація і характеристика. 3. Формування правової системи Японії: періодизація і характеристика. 4. Джерела сучасного японського права. Судова система Японії. 5. Традиційне африканське право. Кодекси звичаєвого права. 	1 / 1
10	<p>Тема 10. Значення правового звичаю в основних правових системах</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Звичай як джерело права. 2. Місце правового звичаю серед інших джерел романо-германського права. 3. Шляхи легітимації звичаю державою. 4. Звичаї на додаток до закону, замість закону, всупереч закону. 5. Роль звичаю у сучасному англосаксонському праві. 6. Ознаки правового звичаю. 7. Види правових звичаїв. 8. Звичай у сучасному мусульманському праві. 9. Регулятивна роль традицій. 	2 / 1
11	<p>Тема 11. Роль судової практики в романо-германському, англосаксонському та мусульманському праві</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Прецедент як джерело права в англосаксонській правовій сім'ї. 2. Вирішальна роль прецеденту у створенні та функціонуванні права в Англії. 3. Переваги та недоліки прецеденту. 4. Види судових прецедентів: обов'язкові та необов'язкові. 5. Структура судового прецеденту. 6. Принцип обов'язкового дотримання прецедентів. 7. Інститут перегляду/скасування прецеденту. 8. Судова практика в романо-германській правовій сім'ї. 9. Особливості правотворчої діяльності судів. 10. Вплив діяльності суддів на процес становлення і розвитку мусульманського права. 11. Вплив судової практики на законодавчу діяльність. 	2 / 1
12	<p>Тема 12. Закон як джерело права в основних правових системах</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Норми права в романо-германській сім'ї 2. Нормативно-правові акти в романо-германській сім'ї. 3. Система нормативно-правових актів у романо-германському праві. 4. Нормативно-правові акти та критерії їх класифікації. 5. Закон як джерело права в романо-германській сім'ї. 	2 / 1

	6. Система законодавства. Кодифікація. 7. Закон як джерело права в англо-американській сім'ї. 8. Принцип верховенства парламенту в праві Великобританії. 9. Види статутів парламенту. 10. Роль законодавства у правовій системі США. 11. Делеговане законодавство в англо-американській правовій сім'ї. 12. Кодифікація і зростання ролі законодавства в мусульманському праві.	
13	Тема 13. Правова доктрина в романо-германському, англосаксонському та мусульманському праві 1. Місце правової доктрини в системі джерел романо-германського права. 2. Вплив доктрини на законотворчість та правозастосування. 3. Значення доктрини в англосаксонській правовій сім'ї. 4. Роль правової доктрини в мусульманському праві.	2 / 1
	Разом	24/8

6. САМОСТІЙНА РОБОТА

До самостійної роботи студентів щодо вивчення дисципліни «Правові системи сучасності» включається:

1. Обов'язкове знайомство з науковою літературою відповідно зазначених у програмі тем.
2. Внесення до конспекту розгорнутого плану відповіді на встановлені питання до кожного семінарського заняття, згідно програми курсу.
3. Обов'язкове конспектування матеріалів до тем, винесених на самостійний розгляд студентів, згідно тематичного плану дисципліни.
4. Підготовка та виконання реферату/доповіді/есе.
5. Пошукова робота з Інтернет-ресурсами.
6. Підготовка до семестрового контролю.
7. Підготовка до заліку.

Виконуючи самостійну роботу, студент знайомиться з рекомендованою в робочій програмі курсу літературою, яку він бере в бібліотеці чи в Інтернет ресурсах. Прочитані матеріали студент акумулює у власному конспекті у вигляді коментарів та нотаток до кожного пункту плану семінарського заняття та до окремих тем, винесених в робочій програмі на самостійне ознайомлення.

Конспект із виконаним завданням подається викладачу на перевірку під час проведення відповідного семінарського заняття, або в інший, визначений викладачем час.

Загальний підсумок самостійної роботи з вивчення курсу студент показує під час заліку.

Питання з кожної теми, які треба розглянути та законспектувати, вказані у таблиці.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин денне/заочне
Модуль 1. Статус, генезис і характерні риси правових систем сучасності		
1	<p>Тема 1. Правова система: поняття і структура</p> <p>1. Підготувати реферат на тему: "Співвідношення понять "система права" та "правова система".</p> <p>2. Підготувати доповідь на тему: "Джерела (форми) права: поняття та класифікація".</p>	8/12
2	<p>Тема 2. Класифікація правових систем сучасності</p> <p>1. Підготувати реферат на тему: «Основні підходи до класифікації правових систем».</p> <p>2. Підготувати доповідь на тему: «Критерії класифікації правових систем сучасності».</p> <p>3. Написати есе на тему: «Західна традиція праворозуміння».</p>	10/14
3	<p>Тема 3. Романо-германська правова сім'я</p> <p>1. Які країни входять до романо-германської правової сім'ї?</p> <p>2. Визначте роль правової доктрини в правових системах країн романо-германської правової сім'ї.</p> <p>3. За якими критеріями поділяється система права в країнах романо-германської правової сім'ї?</p> <p>4. Охарактеризуйте структурні елементи правової системи України.</p>	10/12
4	<p>Тема 4. Англо-саксонська правова сім'я. Система загального права</p> <p>1. Які країни входять до англо-американської правової сім'ї?</p> <p>2. Як поділяється система права в країнах англо-американської правової сім'ї?</p> <p>3. Якими є основні юридичні професії у правових системах англо-американської правової сім'ї?</p>	10/12
5	<p>Тема 5. Сім'я мусульманського права</p> <p>1. Сформулюйте ознаки, характерні для країн мусульманського права.</p> <p>2. Розкрийте основні галузі мусульманського права.</p> <p>3. Визначте особливості судової системи країн мусульманської правової сім'ї.</p>	10/12

6	<p>Тема 6. Типологічні особливості правової системи України</p> <p>1. Підготуйте реферат на тему: «Перехідний характер правової системи сучасної України».</p> <p>2. Законспектувати наступне питання:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Основні риси постсоціалістичних правових систем. 	10/14
Модуль 2. Джерела правових сімей сучасності		
7	<p>Тема 7. Правові системи, наближені до романо-германської (континентальної) правової сім'ї</p> <p>1. Законспектувати питання:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Особливості судових систем латиноамериканських держав. – Шведський та Датський кодекси – основа для формування скандинавського права. – Особливості судової системи скандинавських країн. 	10/14
8	<p>Тема 8. Релігійні правові системи</p> <p>1. Багатофункціональний характер релігійних правових систем.</p> <p>2. Особливості взаємодії іудейського релігійного права із сучасним світським правом Ізраїлю.</p> <p>3. Кодифікація індійського права під впливом англійського права.</p> <p>4. Рецепція англійського права.</p>	10/12
9	<p>Тема 9. Традиційні правові системи</p> <p>1. Філософські основи китайського праворозуміння.</p> <p>2. Судова система Японії.</p> <p>3. Перші письмові правові пам'ятки Японії.</p> <p>4. Конституційний процес у КНР.</p> <p>5. Матримоніальне право Балі Західного Камеруну.</p> <p>6. Звичаєве право Танзанії.</p>	10/12
10	<p>Тема 10. Значення правового звичаю в основних правових системах</p> <p>1. Законспектувати питання:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Значення правового звичаю в мусульманському праві. 	8/12
11	<p>Тема 11. Роль судової практики в романо-германському, англосаксонському та мусульманському праві</p> <p>1. Законспектувати питання:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Переваги та недоліки прецеденту. 	8/12
12	<p>Тема 12. Закон як джерело права в основних правових системах</p> <p>1. Законспектувати питання:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Принцип верховенства парламенту в праві Великобританії. • Особливості розвитку загального права в США. • Загальне право та право справедливості в англосаксонському (англо-американському) праві. • Вплив англосаксонського (загального) права на розвиток права у світі. • Європейські правові традиції: спільні риси англосаксонської та романо-германської правових сімей. • Західна і східна традиції європейського права. • Система нормативно-правових актів у романо-германському праві. • Вплив романо-германського права на розвиток права у світі. 	8/12
13	<p>Тема 13. Правова доктрина в романо-германському, англосаксонському та мусульманському праві</p> <p>1. Законспектувати питання:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Роль правової доктрини в мусульманському праві. – Види правових доктрин в англосаксонському праві. 	8/12
Разом		120/162

7. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Студенти виконують індивідуальні завдання у вигляді реферату на одну із запропонованих тем.

Теми рефератів:

1. Особливості статичних елементів правової системи.
2. Особливості динамічних елементів правової системи.
3. Критерії розподілу правових систем на правові сім'ї.
4. Рецепція римського права.
5. Приватне право в романо-германській правовій сім'ї.
6. Публічне право в романо-германській правовій сім'ї.
7. Особливості правової системи України.
8. Історичні передумови виникнення англо-американської правової сім'ї.
9. Вплив загального права та права справедливості на функціонування англо-американської правової сім'ї.
10. Роль законів і підзаконних нормативно-правових актів у формування правових систем англо-американської правової сім'ї.
11. Взаємозв'язок процесуального та матеріального права в англо-американської правової сім'ї.
12. Історичні передумови виникнення мусульманської правової сім'ї.
13. Коран – священна книга Ісламу та її вплив на формування системи права країн мусульманської правової сім'ї.
14. Характеристика основних джерел права в мусульманській правовій сім'ї.
15. Особливості правових систем країн, які відносяться до мусульманської правової сім'ї.
16. Тенденції розвитку та вдосконалення мусульманського права.
17. Основні підходи до класифікації правових систем.
18. Право як унікальне надбання західної цивілізації.
19. Зближення та уніфікація національних правових систем.
20. Головні етапи розвитку романо-германської правової сім'ї.
21. Роль університетів у розвитку романо-германського права.
22. Вплив романо-германського права на розвиток права у світі.
23. Головні етапи становлення та розвитку англосаксонського права.
24. Особливості розвитку загального права в США.
25. Вплив англосаксонського (загального) права на розвиток права у світі.
26. Західна і східна традиції європейського права.
27. Історія виникнення та основні риси мусульманського права.
28. Датський та шведський напрямки у розвитку скандинавського права.
29. Особливості становлення та розвитку правових систем країн Латинської Америки.
30. Вплив європейського права на формування правової системи Японії.
31. Принципи іудейського права: поняття та види.
32. Вплив канонічного права на становлення романо-германського та загального права.
33. Вплив загальносвітових тенденцій правового розвитку на традиційні правові системи.
34. Основні риси постсоціалістичних правових систем.
35. Перехідний характер правової системи сучасної України.
36. Особливості інтеграції правової системи України в романо-германську правову сім'ю.
37. Правові системи соціалістичних країн: загальна характеристика.
38. Загальна характеристика правових систем традиційного типу.
39. Європейські правові традиції: спільні риси англосаксонської та романогерманської правових сімей.
40. Значення правової доктрини в правовій системі України.
41. Роль судової практики в правовій системі України.
42. Рецепція англійського права правовою системою Індії.

43. Взаємодія мусульманського релігійного та сучасного світського права.
44. Основні джерела канонічного права.
45. Виникнення конституційного контролю в США.
46. Загальна характеристика сучасного права Китаю.

Реферат повинен мати титульний лист, вступ, основні розділи (2–4), висновки, список використаних джерел. Цитати, фактичні і статистичні матеріали, наведені в тексті, обов'язково мають супроводжуватися посиланнями на використані джерела.

При написанні реферату слід дотримуватися наступних вимог:

1. Обов'язковою умовою написання реферату є план, що складається не менше, ніж з 3-х пунктів, а також вступ та висновки, які повинні виражати власне ставлення студента до обраної теми.
2. Робота має мати обсяг не менш 10-ти друкованих сторінок тексту
3. Друкування тексту – за допомогою комп'ютера здійснюється через 1,5 міжрядкових інтервали, 14 кегль, шрифт Times New Roman. Поля: зліва – 30 мм; праворуч – 10-15 мм; вгорі і знизу – 20 мм.

Питання для самоконтролю:

1. Правова система: поняття, риси.
2. Структура правової системи та її елементи.
3. Функції правової системи.
4. Джерела (форми) права: поняття, класифікація.
5. Підходи до класифікації правових систем.
6. Західна традиція праворозуміння.
7. Зближення та уніфікація національних правових систем.
8. Правова сім'я: поняття і види.
9. Романо-германська правова сім'я, її сутність та особливості.
10. Етапи розвитку романо-германської правової сім'ї.
11. Роль університетів у розвитку романо-германського права.
12. Романо-германська правова сім'я та римське право.
13. Поділ романо-германського права на публічне та приватне.
14. Право романське та германське: спільні та відмінні риси.
15. Джерела романо-германського права.
16. Роль правового звичаю в романо-германській правовій сім'ї.
17. Значення судової практики в романо-германському праві.
18. Правова доктрина в романо-германській правовій сім'ї.
19. Закон в системі джерел романо-германського права.
20. Система нормативно-правових актів в романо-германському праві.
21. Кодифікація в романо-германському праві.
22. Вплив романо-германського права на розвиток права у світі.
23. Особливості становлення та розвитку англосаксонського права.
24. Джерела англосаксонського права.
25. Роль правового звичаю в англосаксонській правовій сім'ї.
26. Судовий прецедент як основне джерело англосаксонського (англо-американського права).
27. Місце і роль законів в системі джерел англосаксонського (англо-американського) права.
28. Делеговане законодавство в англосаксонському праві.
29. Значення правової доктрини в англосаксонському (англо-американському) праві.
30. Взаємодія закону і прецеденту в правових системах Великобританії і США.
31. Європейські правові традиції: спільні риси англосаксонської та романо-германської правових сімей.
32. Західна і східна традиції європейського права.
33. Історія виникнення та основні риси мусульманського права.

34. Коран, суна, іджма, кійас — «чотири корені» мусульманського права.
35. Джерела мусульманського права.
36. Значення правового звичаю в мусульманському праві.
37. Роль правової доктрини в мусульманському праві.
38. Вплив діяльності суддів на процес становлення і розвитку мусульманського права.
39. Кодифікація і зростання ролі законодавства в мусульманському праві.
40. Взаємодія мусульманського релігійного та сучасного світського права.
41. Вплив загальносвітових тенденцій правового розвитку на мусульманське право.
42. Особливості скандинавського права.
43. Система джерел скандинавського права.
44. Датський та шведський напрямки у розвитку скандинавського права.
45. Латиноамериканські правові системи: загальна характеристика.
46. Джерела права в латиноамериканських правових системах.
47. Дуалізм латиноамериканського права.
48. Особливості японської правової системи, її дуалізм.
49. Джерела права в японській правовій системі.
50. Кодифікація японського права ХІХ-ХХ століть.
51. Правові системи соціалістичних країн: загальна характеристика.
52. Основні джерела соціалістичного права.
53. Закон в системі джерел соціалістичного права.
54. Релігійні правові системи: загальна характеристика.
55. Іудейське право: основні риси.
56. Принципи іудейського права: поняття та види.
57. Джерела іудейського права.
58. Особливості взаємодії іудейського релігійного права із сучасним світським правом Ізраїлю.
59. Загальна характеристика індуського права.
60. Джерела індуського права.
61. Канонічне право, його джерела.
62. Вплив римського права на процес розвитку системи канонічного права.
63. Вплив канонічного права на становлення романо-германського та загального права.
64. Загальна характеристика правових систем традиційного типу.
65. Правова система Китаю, її особливості.
66. Основні засади китайського права.
67. Кодифікація китайського права ХІХ-ХХ століть.
68. Сучасне право Китаю.
69. Правові системи країн Африки: загальні особливості.
70. Основні джерела права у традиційних правових системах.
71. Вплив загальносвітових тенденцій правового розвитку на традиційні правові системи.
72. Основні риси постсоціалістичних правових систем.
73. Перехідний характер правової системи сучасної України.
74. Конституція України, її юридичні властивості.
75. Роль судової практики в правовій системі України.
76. Правова доктрина у правовій системі України.

8. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Здобувачі вищої освіти опановують зміст навчальної дисципліни у наступних видах навчальної роботи: опрацювання лекційних матеріалів та літератури; підготовка до семінарських занять; надання відповідей на тести по темам курсу; розв'язання кейсів; виконання реферату.

Поточне оцінювання здійснюється у вигляді демонстрації результатів навчання та оцінювання:

- усної відповіді на питання лекційного курсу або тестування знань з певного розділу (теми) або з певних окремих питань лекційного курсу;
- розв'язання певних ситуацій тощо;
- захисту завдань самостійної роботи;
- виступу на семінарських заняттях.

Підсумковий контроль проводиться для оцінювання якості засвоєння навчального матеріалу дисципліни з урахуванням результатів поточного контролю. Форма підсумкового контролю: *залік*.

Форми вимірювання результатів навчання

Результат навчання*	Вимірювання кожного результату навчання
Оволодіти поняттями «система права» та «правова система». Знати структуру правової системи. Вміти класифікувати джерела права за різними критеріями.	Тестування під час семінарського заняття. Усне опитування.
Вивчити різні підходи до класифікації правових систем, види критеріїв класифікації. Знати види правових сімей сучасності та юридичні засоби уніфікації різних правових систем.	Тестування під час семінарського заняття. Усне опитування.
Знати особливості, характерні риси основних правових систем сучасності, головні відмінності у трансформації і розвитку романо-германської, англо-американської, релігійної та традиційної правових систем.	Тестування під час семінарського заняття. Усне опитування.
Зрозуміти сучасні тенденції розвитку правових систем в умовах впливу таких процесів як «вестернізація», «глобалізація», «урбанізація».	Тестування під час семінарського заняття. Усне опитування.
Зрозуміти місце правового звичаю серед інших джерел права основних правових сімей, шляхи легітимізації звичаю державою. Знати види правових звичаїв та регулятивну роль традицій.	Тестування під час семінарського заняття. Усне опитування.
Усвідомити значення судової практики, судового прецеденту в правотворчій діяльності судів різних правових систем сучасності. Знати переваги та недоліки прецеденту, його види, шляхи перегляду (скасування) прецеденту.	Тестування під час семінарського заняття. Усне опитування.
Вивчити роль закону у формуванні правових систем. Зрозуміти зміст процесу кодифікації, переваги та недоліки делегованого законодавства, вплив закону як джерела права на мусульманську правову систему.	Тестування під час семінарського заняття. Усне опитування.

Знати роль правової доктрини у формуванні системи джерел права правових систем, визначних вчених-правознавців у розвитку права; види правових доктрин.	Тестування під час семінарського заняття. Усне опитування.
Зрозуміти особливості скандинавського права, латиноамериканських правових систем. Знати відмінності та спільні риси романо-германської правової сім'ї з японською правовою системою. Усвідомити характерні риси соціалістичної правової сім'ї.	Тестування під час семінарського заняття. Усне опитування.
Вивчити принципи іудейського, індуського, канонічного права, джерела та особливості взаємодії. Зрозуміти вплив канонічного права на розвиток романо-германської правової сім'ї.	Тестування під час семінарського заняття. Усне опитування.
Знати загальну характеристику правових систем традиційного типу. Вивчити основні особливості функціонування правових систем Китаю, Японії, країн африканського континенту.	Тестування під час семінарського заняття. Усне опитування.
Усвідомити роль правових процесів у сучасному світі, які ведуть до утворення субнаціональних правових систем. Знати проблемні питання кодифікації змішаних правових систем, вміти змоделювати найбільш вірогідні шляхи розвитку правової карти світу.	Тестування під час семінарського заняття. Усне опитування.
Використовуючи набуті знання з попередніх занять, методику порівняльної компаративістики, чітко усвідомити недоліки та здобутки України на шляху до побудови правової держави.	Тестування під час семінарського заняття. Усне опитування.
Аналізувати матеріали до тем, винесених на самостійний розгляд	Оцінювання конспектів самостійної роботи
Упорядковувати набуті знання у вигляді реферату	Оцінювання реферату

Шкала оцінювання результатів навчання за навчальною дисципліною

№	Критерії оцінювання	Рівень компетентності	Шкала оцінювання ECTS	Оцінка за п'ятибальною шкалою	Оцінка за розширеною шкалою Екзамен
1	Студент виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить та опрацьовує необхідну інформацію, вміє використовувати набуті знання і вміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді.	Високий	A	5	Відмінно
2	Студент вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно розв'язує справи і задачі у стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна.	Добрий	B	4,5	Добре
3	Студент вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача; в цілому самостійно застосовувати її на практиці; контролювати власну діяльність; виправляти помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження думок.	Достатній	C	4	
4	Студент відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і	Середній	D	3,5	Задовільно

	розуміння основних положень; з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих.				
5	Студент володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні.		E	3	
6	Студент володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.	Низький	FX	2	Не задовільно

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D		
60-63	E	задовільно	не зараховано з можливістю повторного складання
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

9. Рекомендована література

Основна

1. Бернхем В. Вступ до права та правові системи США. К., 1999.
2. Бехруз Х. Сравнительное правоведение. О. : Фенікс; М. : ТрансЛит, 2008. 504 с.
3. Бостан С. К., Тимченко С. М. Державне право зарубіжних країн. К., 2005.
4. Волинка К. Г. Теорія держави і права: Навч. посіб. К.: МАУП, 2003. 240 с.
5. Гелей С.Д., Ритар С. М. Політико-правові системи світу: Навч. посіб. К., 2006.
6. Дмитриев А. І., Шепель А. О. Порівняльне правознавство: Навч. посіб. К., 2003.
7. Журавський В. С., Зайчук О. В., Копыленко О. Л., Онищенко Н. М. Правові системи сучасності Глобалізація. Демократизм. Розвиток. К., 2003.
8. Зайчук О. В., Онищенко Н. М. Вступ до теорії правових систем. К., 2006.
9. Каррі Д. П. Конституція Сполучених Штатів Америки / Пер. з англ. О. М. Мокровольського. К., 1993.
10. Каткова, Т.Г. Теорія держави і права : навч. посіб. у визначеннях і таблицях. 2-ге вид., доповн. Харків : Право, 2020. 96 с.
11. Лафитский В.И. Сравнительное правоведение в образах права. Том 2. М. : Статут, 2010. 415 с.
12. Леже Р. Великие правовые системы современности: сравнительно-правовой подход : пер. с фр. М.: ВолтерсКлувер. 2009. 584 с.
13. Лисенков С.Л. Загальна теорія держави і права: навчальний посібник. К.: «Юристконсульт», 2006. 355 с.
14. Лісничий В. В. Політичні та адміністративні системи зарубіжних країн. К., 2004.
15. Лубський В. І., Борис В. Д. Мусульманське право. К., 1997.
16. Лук'янов Д. Сучасні погляди на проблему класифікації та типології правових систем. *Порівняльне правознавство*. 2012. № 3-4. С. 56-62.
17. Луць Л. А. Європейські міждержавні правові системи та проблеми інтеграцій з ними правові системи України. К., 2003.
18. Луць Л. А. Сучасні правові системи світу. Львів, 2003.
19. Малишев Б.В. Судовий прецедент у правовій системі Англії: монографія/ К., 2008. 343 с.
20. Мороз С. П. Правничі системи сучасності : навч. посібн. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2019. 86 с.
21. Оборотов І.Г. Порівняльне правознавство : навчальний посібник. Миколаїв, 2011. 228 с.
22. Осаке К. Сравнительное правоведение в схемах: Общая и особенная части: Учеб.-практ. пособие. М., 2000.
23. Порівняльне правознавство : підручник / за заг. ред. О.В. Петришина. Х.: Право, 2011. 272 с.
24. Порівняльне правознавство: підручник / За ред. В. Д. Ткаченка. К., 2003.
25. Правові системи сучасності : навч. пос. / за ред. Ю. С. Шемшученка. К. : Юридична думка, 2012. 492с.
26. Правові та політичні проблеми сучасності: матер. наук.-практ. конференц. (Луцьк, 22 квітня 2012 р.). К.: Ліпкан О.С., 2012. 94 с.
27. Проблеми застосування міжнародних стандартів у правовій системі України. К.: Юридична практика, 2013. 602 с.
28. Савчин М.В. Порівняльне правознавство. Загальна частина: Навч. посіб. К., 2005.
29. Саидов А. Х. Сравнительное правоведение (основные правовые системы современности): Учебник / Под ред. В. А. Туманова. М., 2000.
30. Теорія держави і права : метод. рек. для студ., які навч. за спец. 08. 293 / уклад.: Н. Б. Арабаджи, Н. В. Атаманова, Л. Г. Матвєєва [та ін.] ; Міжнар. гуманіт. ун-т, рец.: В. В. Дудченко, Б. В. Кіндюк. Київ : Інтерсервіс, 2018. 53 с.

31. Тихомиров А.Д. Юридическая компаративистика. Философские, теоретические и методологические проблемы. К.: Знання, 2005. 334 с.
32. Харитонов О.І., Харитонов С. О. Порівняльне право Європи: Основи порівняльного правознавства. Європейські традиції. Х., 2002. 592 с.
33. Шаповал В.М. Конституційне право зарубіжних країн. К., 2001.

Додаткова

1. Актуальні проблеми теорії держави та права: навч. посібник (за вимогами кредитно-модульної системи навчання) / Є.В. Білозьоров, Є.О. Гіда, А.М. Завальний, А.О. Осауленко, Т.О. Пікуля; за заг. ред. Є.О. Гіди. К.: КНУВС, 2010. 260 с.
2. Анакіна Т. Прецедентні рішення суду Європейських співтовариств у становленні правопорядку ЄС. *Підприємництво, господарство, право*. 2008. № 2. С. 49-52.
3. Аракелян Р.Ф. Компаративний аналіз програм відновного правосуддя в Англії, Уельсі, Бельгії, Німеччині, Фінляндії, Швейцарії. *Юридична наука*. 2015. № 6. С.121 - 129.
4. Барабаш О. Протестантизм у розвитку загального права Англії та США. *Вісник Академії правових наук України : Збірник наукових праць*. 2012. №3. С. 78-86.
5. Бедрій М. М. Основні та додаткові ознаки правового звичаю у контексті пошуку його дефініції. *Journal «ScienceRise: Juridical Science»*. 2018. №1(3). С. 25-33.
6. Бехруз Х. Актуалізація понятійного апарата сравнительного правоведения. *Юридический вестник*. 2003. № 3. С. 104- 109.
7. Бехруз Х. Доктрина як джерело права в основних правових системах сучасності. *Актуальні проблеми держави і права: 36.наук, праць*. О., 2001. Вип. 11. С. 48-52.
8. Бехруз Х. К вопросу плюрализма теоретических концепций классификации постсоветских правовых систем. *Держава і право: 36.наук, праць*. Юридичні і політичні науки. К.-: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2003. Вип. 20. С. 19-24.
9. Білозєров Е.В. Источники права в государствах континентального и общего права (теоретико-сравнительный аспект). *Вестник Академии МВД Республики Беларусь*. 2013. № 2 (26). С. 197-202.
10. Биля-Сабадаш І. Право країн Латинської Америки серед правових систем сучасності. *Вісник Академії правових наук України*. 2009. № 3. С. 199-208.
11. Борщевський І. В. Правовий звичай як джерело сучасного права в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. Вип. 5 (14). С. 3-6.
12. Васянович О. А. Вплив міжнародного права на національну правову систему Японії. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 3. С. 331-334.
13. Вовк Д. Релігійна традиція у праві: аспекти загальнотеоретичного розуміння. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 3 (70). С. 44-53.
14. Вороніна М. А. Феномен японської правової системи. Характеристика та особливості. *Право та інноваційне суспільство*. 2016. № 1 (6). С. 81-89.
15. Гомонай В.В. Уніфікація як процес зближення правових систем. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2012. Випуск 19. Том 1. С. 18-21.
16. Губанов О. О. Правова доктрина як джерело права в межах романо-германської, англосаксонської та релігійно-традиційної правової сім'ї: порівняльна характеристика. *Право і суспільство*. 2015. № 6. С. 9-14.
17. Дуда С.М. Джерела права в романо-германській правовій сім'ї (типологічні особливості). *Південноукраїнський правничий часопис*. №3/ 2012. Одеса, 2012. С. 75-77.
18. Кісель В. Й. До питання про дуалізм приватного права. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2014. № 2. С. 60-63.
19. Кобринська С.Б. До питання про поняття та структуру правової системи. *Науковий вісник Чернівецького ун-ту: 36. наук. праць*. Вип. 82: Правознавство. Чернівці: Чернівецький держ. ун-т, 2000. С. 14-18.
20. Козаченко В. М. Правова свідомість як джерело права в англосаксонській правовій системі. *Часопис Київського університету права : Український науково-теоретичний часопис*. 2015. №3. С. 56-60.

21. Корчевна Л.О. Проблема різноджерельного права: дослід порівняльного правознавства. К., 2005. 36 с.
22. Кресін О. Порівняльне правознавство: історична ретроспектива і нові виклики. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2015. № 4. С. 108-114.
23. Кьотц Х. Старі та нові проблеми порівняльного права. *Порівняльне правознавство : науково-практичний фаховий журнал*. 2012. № 1-2. С. 90-103.
24. Лазнюк Н.В. Види нормативно-правових актів (теоретичні питання). *Митна справа*. 2014. № 10. С. 53-65.
25. Легка О. В. Специфіка сім'ї мусульманського права. *Актуальні проблеми політики*. 2012. Вип. 47. С. 207-213.
26. Лісовська Ю. П. Правова держава: історія, теорія, методологія : навч. посібник / Ю. П. Лісовська, П. М. Лісовський, С. А. Подоляка. Київ : Кондор, 2018. 348 с.
27. Настасяк І. Типологізація чи класифікація сучасних правових систем світу? *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2014. № 5. С. 41-46.
28. Оленчук І.В. Типологічні особливості романо-германського права. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2012. №3. Одеса, 2012. С. 77-79.
29. Пархоменко Н.М. Джерела права: основні засади дії. К. : Юрид. думка, 2010. С. 176-194.
30. Пікуля Т.О. Методологічні критерії та класифікаційні схеми типологізації держав світу. *Збірник наукових праць Ірпінської фінансово-юридичної академії (економіка, право)*. Випуск № 2. 2013. Ірпінь: ІФЮА. С. 225-233.
31. Погребняк С. Вплив судової практики на юридичні акти в романо-германській правовій сім'ї. *Вісник Академії правових наук України*. 2003. №4 (35). С. 92-99.
32. Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку: збірник наукових праць / За ред. Ю.С. Шемпученка, В.П. Тихого, М.М. Цимбалюка, І.С. Гриценка; упор. О.В. Кресін, І.М. Ситар. -Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 620 с.
33. Сахнюк В. В. Роль та місце судового прецеденту у системі джерел національного права. *Молодий вчений*. 2017. № 5.1. С. 119-122.
34. Семеніхін І. В. Правова доктрина: поняття, ознаки, структура. *Проблеми законності*. 2016. Вип. 132. С. 26-36.
35. Степаненко К. В. Правова система України: вітчизняна правова традиція та проблеми трансформації. *Проблеми законності*. 2018. Вип. 140. С. 26-34.
36. Тихомиров О. Просторовий вимір права: проблеми методологічного осмислення. *Право України*. 2013, № 3-4. С. 32-38.
37. Тополь Ю. О. Джерело та форма права: поняття, зміст, проблема співвідношення. *Університетські наукові записки*. 2012. № 1. С. 145-151.
38. Турута О.В. Глобалізація та її вплив на класифікацію сучасних правових систем світу. *Публічне право*. 2012. №1(5). С. 254-260.
39. Удовіка Л.Г. Трансформація правової системи в умовах глобалізації: антропологічний вимір: Монографія. Х: Право, 2011. 552 с.
40. Хаустова М. Г. Особливості правової системи України. *Право і суспільство*. 2015. № 6(3). С. 51-57.
41. Хаустова М. Проблеми класифікації правових систем. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 2 (77). С. 53-65.
42. Хорошковська Д. Ю. Роль судової практики в системі джерел права України. *Наукові записки НаУКМА : Юридичні науки*. 2004. Т. 26. С. 91-94.
43. Цюприк В.І. Правовий звичай як джерело права в сучасній системі права: теоретико-правовий аналіз. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 1. С. 306-310.
44. Чепульченко Т.О. Особливості правового регулювання в країнах релігійного права. *ВІСНИК НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2014. Випуск 1 (21). С. 115-120.
45. Lay judges tradition. *Encyclopedia Britannica*. URL: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/140637/court/27097/Lay-judges#ref282028>.

46. Pierre M. Introduction to the English legal system. 2002. 54 p. URL: http://www.jm.u-psud.fr/format/langues/doc/English_Legal_System.pdf.

47. Professional judges in the common-law tradition. *Encyclopedia Britannica*. URL: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/140637/court/27099/Professional-judges-in-the-common-law-tradition>.

48. The history of law society. *Official site of Law society*. URL: <http://www.lawsociety.org.uk/aboutlawsociety>.

Інформаційні ресурси

https://minjust.gov.ua/azu_es_4	Загальнодержавна інформаційна мережа з питань європейського права
http://www.ulf.com.ua/	Українська правнича фундація
http://www.eclle.gov.ua/	Центр європейського і порівняльного права
http://www.ulde.kiev.ua/news.php	Центр розвитку українського законодавства
http://www.ials.sas.ac.uk/library/library.htm	Бібліотека Інституту Поглиблених Правничих Студій. Велика Британія
http://www.law.yale.edu/library/	Юридична бібліотека Школи права Йельського університету
http://www.ddb.de/	Німецькі бібліотеки
http://www.bnf.fr/	Національна бібліотека Франції
http://www.ukma.kiev.ua/ukmalib	Наукова бібліотека Національного університету "Кієво-Могилянська академія"
http://www.library.univ.kiev.ua	Наукова бібліотека ім. М.Максимовича Київського національного університету ім. Тараса Шевченка
http://portal.rada.gov.ua	Офіційний веб-сайт Верховної Ради України
http://www.kmu.gov.ua	Урядовий портал України
http://partnerstvo.com.ua/	Закони України
http://www.uapravo.net/	Законодавство України
http://pravoznavec.com.ua	Правознавець: Електронна бібліотека юридичної літератури
http://www.urist.in.ua/	Український юридичний форум
http://yurist-online.com/uslugi/yuristam/knigi/	Книги та підручники з права України
http://www.nbu.gov.ua	Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського